

Василь Г. Опрыск

Дослідження ранньосередньовічного поселення біля сс. Боремель-Хрінники

У 1995 році Боремельська рятівна археологічна експедиція Інституту археології НАН України, Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України та Волинського державного університету продовжила рятувальні розкопки на багатошарових поселеннях біля сс. Боремель—Хрінники, розпочаті тут у 1993 році.

Поселення займають високі береги водосховища, в 40—50 м. від русла р. Стир, його правого берега. Висота берегів сягає 10—15 м. За спостереженнями характеру рослинності у сьогоденній поймі річки, береги знищені вже на ширину 50—60 м. Отже, по суті в даний час, рятуються лише тильні частини давніх поселень. Метою робіт є дослідження об'єктів давніх культур, в тому числі і ранньосередньовічної, які знищуються зсувом високих берегів Хрінниківсько-Боремельського водосховища.

У 1995 році тут було закладено чотири нових розкопи (8—11), загальною площею 970 м², де виявлено 33 об'єкти, з них 7 жител, одне вогнище, одна яма ранньореседньовічного часу.

Житло №24 виявлено у кв. 24—25 АВ на гл. 0,6 м від сучасної поверхні. Це прямокутна у плані півземлянка, орієнтована кутами строго за сторонами світу, стіни прямовисні, долівка підмазана глиною, сильно втоптана. Розміри житла 3х3,9 м; висота земляних стін 0,5 м від рівня долівки. Західний кут житла знищений зсувом берега. Піч глинобитна знаходилася у східному куті. Вона має прямокутну в плані форму, розмірами 0,6х0,9 м і збереглася на висоту 0,4 м від рівня долівки. Черинь печі глиняна, овальної форми, розмірами 0,45х0,6 м і товщиною 1—1,5 см. Біля черені в усті печі виявлено ямку товщиною 0,2 м від рівня долівки. Біля печі з південного боку знаходилися стовпові ямки овальної форми розмірами 0,2х0,25 м і гл. 0,2 м від рівня долівки. Заповнення житла складає темно-коричневий гумус із значними домішками перепаленої глиняної обмазки та попелу. У житлі виявлено гончарну кераміку X—XI ст., а також наконечник залізної двошпорової стріли (втульчатої), кістяну проколку.

Житло №27 виявлено у кв. 11—13 ГДЕ на гл. 0,6 м від рівня сучасної поверхні. Це квадратна у плані півземлянка, орієнтована кутами за сторонами світу. Стіни житла вертикальні, долівка рівна, дуже міцно утрамбована. Його розміри — 3,80х3,80 м, висота земляних стін 0,9 м від рівня долівки. У південному куті півземлянки знаходилася глинобитна піч, яка повністю зруйнована. Черинь глиняна, овальної форми, розмірами 0,5х0,6 м та товщиною 1—1,2 см. Вздовж північно-східної та південно-східної стін розташовані материкові останці — прилавки. Їх висота 0,22 м над рівнем долівки, а ширина складає 0,4—0,7 м. У заповненні житла крім гончарної кераміки XI ст. знайдено кістяну проколку і точильний брусок.

Житло №31 виявлено на північному полі розкопу 10 у кв. 21—22 ВГД, недалеко (0,5 м на захід) від житла №27 з розкопу УШ. Це близька до квадратної форми у плані півземлянка, орієнтована стінками житла за сторонами світу. Стінки прямовисні, долівка глиняна, рівна, дуже міцно утрамбована. Розміри житла — 3,2х3,2 м, висота земляних стін 0,6 м від рівня долівки. У східному куті житла знаходилася глинобитна піч підковоподібної форми, розмірами 0,8х1,0 м, яка забереглася на висоту 0,40—0,42 м від рівня долівки. Черинь глиняна, овальної форми, 0,4х0,6 м і товщиною 1,2—1,7 см. Посередині південної стінки розміщувалась стовпова ямка діаметром 0,15 м та глибиною 0,16 м від рівня долівки. Разом із керамікою XI ст. у житлі знайдено одну скляну намистинку.

Розкоп XI закладено на північ від розкопу Ш 1993 року і 8 м північніше від розкопу ІХ, тобто він є продовженням суцільного обстеження берега, починаючи від розкопу І, розташованого на південному куті водосховища. У межах розкопу XI досліджено 3 ранньосередньовічні житла (№34, 35, 36).

Житло №34 виявлено на гл. 0,6 м від сучасної поверхні в кв. 14—16 ВГД. Це прямокутна у плані півземлянка, орієнтована стінками за сторонами світу. Стінки житла вертикальні, долівка рівна, добре втрамбована. Її розміри — 3,40х3,10 м. Висота земляних стінок житла 0,7 м від рівня долівки. Воно північною

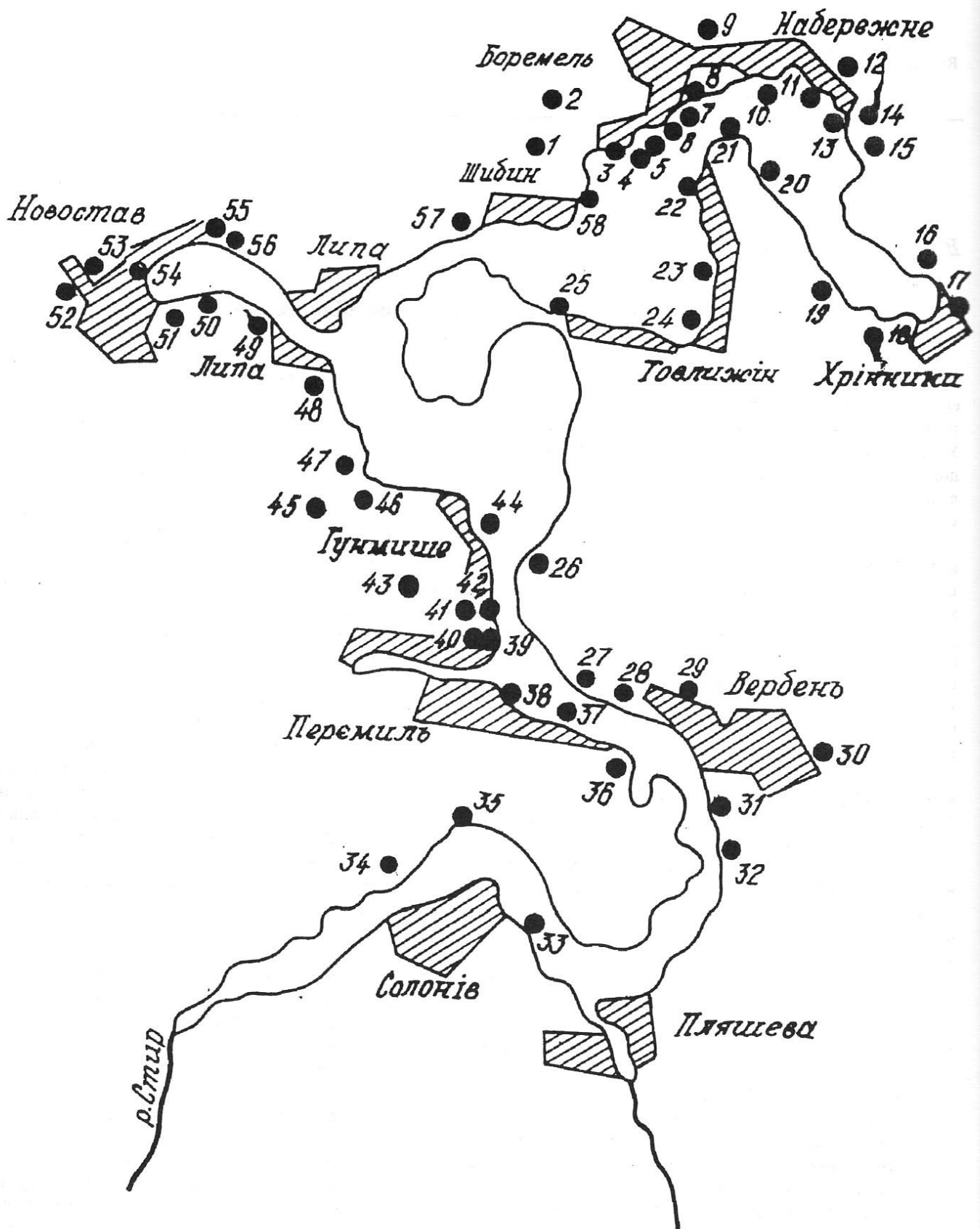

Рис. 1. Археологічні пам'ятки в районі Хрінниківського водосховища, які знаходяться під загрозою знищення
 Rys. 1. Stanowiska archeologiczne w rejonie zbiornika wodnego Chrinniki zagrożone zniszczeniem przez czynniki naturalne
 Abb. 1. Archäologische Fundstellen in der Gegend des Wasserreservoirs Chrinniki, die vom Zerstörung durch Naturfaktore bedroht sind

частиною перерізає південно-східний кут житла №33 (вельбарської культури).

У північно-західному куті знаходилася глинобитна піч, яка перебудовувалася. Спочатку була збудована піч №1, яка була розширена. Вона квадратної форми, розмірами 1,0x1,4 м і збереглася на висоту 0,64 м. З частиною куполу і частиною димоходу. Крім того по середині західної стінки (в куполі попередньої печі) чітко видно замазаний отвір димоходу попередньої печі діаметром 8 см. Товщина бокових стінок печі 0,22 і 0,42 м, а товщина західної стінки — 0,48 м. В середині печі видно пряму західну стінку теперішньої печі, якою замурували попередню піч. Купол печі прямий. Її черинь овальної форми, розмірами 0,42x0,58 м і товщиною 1,5 см. У західній стінці житла, ближче до південно-західного її кута, відкрито виступ, напівовальної форми у вигляді сходинки, розмірами 0,86x0,70 м. і гл. 0,5 м від рівня виявлення. У трьох кутах житла виявлено ямки від стовпів, діаметром 0,26—0,30 м і гл. 0,20—0,26 м. Крім того біля північної бокової стінки печі виявлено ямку діаметром 0,18 м і гл. 0,12 м. Житло датується керамікою X—XI ст.

Житло №35 збереглося неповністю, західна його частина знищена зсувом берега. Його контури виявлено у кв. 23—26 БВГ на гл. 0,6 м від сучасної поверхні. Воно північно-західним кутом перерізає житло №36. Це майже квадратна в плані півземлянка, орієнтована стінками строго за сторонами світу. Її розміри — 4,0x4,6 м. Стінки прямі, які збереглися на висоту 0,5—0,6 м. від рівня долівки, яка рівна, добре

утрамбована, підмазана глиною товщиною 4—12 см., особливо товста підмазка у центральній частині житла. У північно-східному куті виявлено залишки глинобитної печі, від якої збереглися стінки та черинь. Стінки печі збереглися на висоту 0,18—0,62 м. Черинь овальної форми, розмірами 0,72x0,38 м. Під час зачистки печі, а також підлоги житла виявлено чимало уламків кераміки XI ст.

Від житла №36 збереглась лише четверта його частина разом із залишками печі: остання знищена зсувом берега та також житлом №35. Його контури виявлено в кв. 25—27 БВ на гл. 0,6 м від сучасної поверхні. Судячи із збереженої частини житла, це була півземлянка орієнтована стінками строго за сторонами світу. Глинобитна піч збереглася у північно-східному куті житла. Від неї залишилися лише незначні частини бокової та задньої стінки печі а також частини черені.

Житло №39 відкрито у кв. 24—26 ЕЄ на гл. 0,6 м. Воно частково перекрило житло №38 (культура Лука-Райковецька). Воно має прямокутну форму і було орієнтоване стінками за сторонами світу. Розміри житла 3,3x4,0 м. Висота земляних стін 0,5 м від рівня долівки. У східному куті житла знаходилася глинобитна піч, яка східною частиною заходить в борт розкопу. Розміри печі 0,8x1,0 м. Черинь глиняна, овальної форми, розмірами 0,4x0,6 м товщина чериня 1,0—1,5 см. У житлі та особливо в печі виявлено багато кераміки XI ст.

У наступному році експедиція планує продовжити рятувальні роботи поблизу сіл Боремель-Хрінники.

Vasil' G. Oprisk

Badania wczesnośredniowiecznej osady koło wsi Boremel-Chrinniki

Streszczenie

Badania prowadzone w 1995 roku były kontynuacją prac rozpoczętych w 1993 roku. Miały one charakter ratowniczy. Założono cztery nowe wykopy (nr 8—11), które objęły 970 m² powierzchni. Odkryto 33 obiekty, z których z wczesnym średniowieczem można łączyć 7 chat, 1 palenisko i 1 jamę. Najciekawszymi okazały się obiekty mieszkalne — chaty. Były to półziemianki, oorientowane zgodnie z kierunkami stron świata, mające formę

kwadratu (3,8 x 3,8 m — nr 27, 3,2 x 3,2 m — nr 31) lub prostokąta (3 x 3,9 m — nr 24, 3,4 x 3,1 m — nr 34, 4 x 4,6 m — nr 35, 3,3 x 4,0 m — nr 39) i zagłębione w podłoże na 0,5—0,9 m. W każdej stwierdzono gliniany piec, który znajdował się w jednym z narożników. Na podstawie występującej w obiektach ceramiki można je odnosić do X—XI wieku (chaty nr 24 i 34) lub XI wieku (nr 27, 31, 35, 39).

Untersuchungen auf der frühmittelalterlichen Siedlung in der Nähe vom Dorf Boremel-Chrinniki

Zusammenfassung

Untersuchungen im Jahre 1995 waren die Fortsetzung der Arbeiten aus dem Jahre 1993. Sie hatten einen Rettungscharakter. Vier neue Ausgrabungen wurden angelegt (Nr. 8—11). Sie umfaßten 970 m². 33 Objekte wurden freigelegt, 7 Hütten darunter sind mit dem Frühmittelalter zu verbinden, ebenso 1 Feuerstelle, und 1 Grube. Am interessantesten sind Wohnobjekte — Hütten. Das sind Halberdhütten, nach Himmelsrichtungen gerichtet, quad-

ratisch (3,8 x 3,8 m — Nr. 27, 3,2 x 3,2 m — Nr. 31) oder rechteckig (3 x 3,9 m — Nr. 24, 3,4 x 3,1 m — Nr. 34, 4 x 4,6 m — Nr. 35, 3,3 x 4,0 m — Nr. 39) und 0,5—0,9 m tief. In jeder Grube wurde ein Tonofen in einer der Ecken festgestellt. Auf Grund der Keramik kann man sie auf das 10. bis zum 11. Jh. (Hütten Nr. 24 und 34) oder auf das 11. Jh. (Hütten Nr. 27, 31, 35, 39) beziehen.